

Roztrhnuté srdce Rusi. Kyjevská Rus medzi katolicizmom a ortodoxiou

Ryszard Mozgol

1. apríla 2020 ✝ História ✝ Pravoslávie

V roku 861 zaútočila silná flotila ruských Normanov a Varjagov na Konštantínopol. Situácia bola natolko vážna, že až diplomatická výrečnosť patriarchu Fotia a zázrak Matky Božej uchránili cisárstvo pred vypálením. Tak vyzerali prvé kontakty Byzantíncov s Rusou. Prvý a nie posledný, pretože nasledujúci nájazd pod vedením kniežaťa Igora (Ingvara) ohrozil Konštantínopol v roku 941. Pre hrdých varjažských bojovníkov sídliačich na ruskej stepi bol Konštantínopol konečným politickým cieľom. Cieľom ruského štátu nebolo postupne budovať panstvo siahajúce od Škandinávie až k brehom Čierneho mora, skôr išlo o víťazstvo nad Grékmi.

Kresťanská Rus kňažnej Olgy

Počiatky kresťanstva v Rusi sa spájajú s panovaním kňažnej Olgy (Helgy), aj keď stopy prvých kontaktov s kresťanstvom sú omnoho častejšie. Na pobreží Čierneho mora už od istej doby existovali dobre organizované kresťanské obce, pre ktoré patriarcha Ignác vysvätil biskupa. Bez odozvy nezostala ani misia sv. Cyrila a Metoda medzi Chazarmi vyznávajúcimi židovstvo a pohanstvo. V roku 944 už v Kyjeve existoval chrám a prvým ruským biskupom sa stal na prosbu Olgy mních Adalbert, poslaný cisárom Ottom I. Jeho misia, bohužiaľ skončila, kvôli odporu pohanov, neúspechom.

Kresťanská Olga však aj naďalej udržiavala priateľské vzťahy s katolíckym Západom, reprezentovaným cisárom Ottom I. Po vláde zatvrdeného pohana Svetoslava, teda za panovania jeho syna Jaropolka, sa v Kyjeve objavili posolstvá z Ríma a Konštantínopola, o ktorých sa zmieňujú ruské kroniky. Mučeníckeho prvenstva sa v Rusi pravdepodobne dostalo kresťanom latinského obradu – Varjagovia Ján a Teodor boli v Kyjeve v roku 983 zabití pohanmi, a tak pripočítaní k zboru svätých. Celý obsiahly cirkevný slovník používaný v Kyjevskej Rusi, pochádza, ako upozorňujú výskumníci, z latinčiny, ktorá sa dostala do Rusi v jazyku nemeckom a v škandinávskych dialektoch.

Ruské náboženské zákonodarstvo z doby sv. Vladimíra je nerozlučiteľne späté s kanonickým zákonodarstvom nemeckého pôvodu, čo sa tak namáhavo snažila sfalšovať pravoslávna historiografia.¹ Nakoniec priamy vplyv na prijatie kresťanstva cez knieža Vladimíra (987), neskôr svätého, o ktorom Daniel Rops píše „zmyselný obor, neotesaný vojak, ktorý umrel v pohrebnom šate kajúcnika a preslávil sa milosrdenstvom a miernosťou“, mal pravdepodobne normanský vodca Olaf Tryggvason,² ktorý behom jednej zo svojich výprav priviezol do Kyjeva biskupa Pavla z Konštantínopola. Krst prijala Rus z Konštantínopola, ale genetické ruské kresťanstvo je nerozlučiteľne späté s okruhom západnej kultúry.

Latinské vplyvy alebo latinská Rus?

Niekoľko rokov po tom, čo Rus prijala krst, prichádza posolstvo z Ríma. V roku 989 privádzajú vyslanci pápeža Jána XV. dodnes uctievanú relikviu hlavy pápeža sv. Klementa, o ktorej ešte bude reč. Pri tvorbe kresťanského európskeho poriadku v roku 1000, nezabudli pápež Silvester II. a cisár Otto III. ani na Rus, ktorá bola zapísaná do pôsobnosti tzv. Slovanskej ríše pod vládou Boleslava Chrabrého. V tomto kontexte neudivuje namáhavá práca biskupa kolobrežského Rainberta na východe.

V roku 1007 prichádza do Kyjeva priateľ Otta III. a učiteľ cisára Henricha II., sv. Bruno, a je hosťom sv. Vladimíra. Kyjevské knieža, keď sa s Brunom lúčilo na hraniciach svojho štátu, zaspievalo hymnus: „Peter, miluješ ma? Pas moje ovce...“, ktorý bol „latinským“ vyznaním viery sv. Vladimíra. Prijatie krstu z Konštantínopola neznamenal upadnutie do úplnej závislosti na patriarchovi a byzantskom cisárovi. Vzájomné byzantsko-ruské kontakty boli skôr chladné.

Vláda kniežaťa Jaroslava Múdreho (1019 – 1054) znamenala ďalšie posilnenie vzťahov Rusi s pápežstvom a kresťanským Západom. Bezprostredne pred Cirkevným rozkolom ju západoeurópska krv Rurikovcov upevnila v *Res publica Christiana*, a to uzatvorením mnohých, na potomstvo bohatých manželstiev s kniežatami vládnuceho vo Švédsku, Poľsku, v cisárstve, Nórsku, v Uhorsku a vo Francúzsku. Len jediné z množstva týchto manželstiev spojilo Rus s Byzanciou.

Syn knázhnej Anny Jaroslavny a francúzskeho kráľa Henricha, Hugo de Vermadois, bol jedným z vodcov prvej krížovej výpravy. Dcéra Boleslava Chrabrého sa vydala za syna kniežaťa Svatopolka. Celé obdobie vlády kniežaťa Jaroslava Múdreho bolo politicky nasmerované na latinský Západ, či už to bolo v roku 1201, keď požiadal pápeža Benedikta VII. o biskupa nezávislého na Konštantínopole³, alebo vtedy, keď patriarcha odmietol kanonizáciu kniežaťa Vladimíra, alebo neskôr, keď dosadil na trón metropolitu prolatinského Rusína Filarona, proti vôli Byzancie. Schizma vyvolaná v jedenástom storočí Byzantíncami zasiahla Kyjevskú Rus zapísanú do *Christianitas*.

Fotiove schisma minor

Vzájomná nechuť obyvateľov východnej a západnej časti cisárstva, trvajúca po celé veky, bola posilnená počas úradovania Fotia (deviate storočie), a stala sa predohrou k tragickému rozkolu v kresťanstve, ktorý sa pomaly začal objavovať na obzore. Mimo cirkevnej hierarchie úplne poddanej svetskej moci, sa v Byzancii ešte našli duchovní, schopní vystúpiť proti skazenosti zo strany cisárskeho dvora. Jedným z nich bol patriarcha Ignác, podporujúci vládou odsunutú svätú cisárovnú Theodoru. Keď videl nemravné a dokonca bludárske správanie mladého kráľoviča Michala III., uvoľnenie a spustnutosť vládnucu medzi cisárskymi lichotníkmi, vystúpil Ignác proti nim. Bardas, ktorý bol napadnutý patriarchom za verejný hriešny život, prisahal starcovi pomstu. Nebolo treba dlho čakať, dômyselná dvorská intriga skončila pádom Ignáca a jeho uväznením v kláštore. Následky tejto udalosti vyvolali nepredvídateľnú náboženskú krízu.

Ignácove miesto zaujal prísne vychovaný, ambiciózny a cisárovi oddaný Fotius. Problém však bol v tom, že nebol kňazom. Nejednalo sa však o neprekonateľnú prekážku. Prípad sv. Ambrózia ponúkal potrebný precedens. V priebehu štyroch dní, začínajúc 20. 12. 858, získal všetkých sedem kňazských svätení a na Vianoce už bol patriarchom. Druhý problém spočíval v tom, že svätenia udelil biskup, na ktorého Ignác uvalil všetky cirkevné tresty. Bývalý patriarcha zotrval v svätej neoblomnosti a proti Fotiovi sa už začala vytvárať opozícia. A preto, keď do Ríma dorazil obvyklý synodálny list, ktorý bol akýmsi výnosom o uznaní svätenia východných patriarchov, pápež Mikuláš I. (856 – 867) naň odpovedal tak, že sa vyhol

jednoznačnému potvrdeniu a vyslal do Konštantínopola legátov s cieľom celú vec prešetriť, a zároveň s požiadavkou o vrátenie území, ktorých sa Byzancia zmocnila.

Legáti ale, zvedení Fotiom, neobstáli vo svojich povinnostiach, za čo boli Mikulášom I. zbavení svojho úradu. Nedôveru prehĺbila návšteva Ignákových stúpencov v Ríme a žiadosť kráľa Bulharov, Borisa, s ktorým Byzancia jednala ako so svojím lénnikom, o latinských misionároch. Fotius aj cisár zúrili. V Konštantínopole vzniklo sprisahanie, ktoré malo za cieľ zvrhnúť pápeža. Na Konštantínopolskej synode zaútočil Fotius na pápeža a vzniesol proti nemu obvinenie, že sa spreneveril viere a „kládol neoprávnené nároky“, po čom nasledovalo bezprecedentné zosadenie pápeža z úradu východného hierarchu.

Patriarchov triumf sa však ukázal len ako dočasný, pretože „detronizovaný pápež“ náhle zomrel v roku 868, práve vo chvíli, keď ho chcel Fotius definitívne odsúdiť. Niekoľko dní nato, sa po sérii vražd na trón vyškriabal vojak Basil I., zakladateľ macedónskej dynastie. Po tajnom odstránení Bardasa a Michala, prišiel rad aj na Fotia, ktorý si síce zachránil život, ale stratil úrad. Nový cisár musel upokojiť náboženskú situáciu, a preto „rehabilitoval“ Ignáca a pristúpil na ústupky voči Rímu. Spor s Fotiom čiastočne pominul, ale odhalil hlboké nezhody medzi západným rímskym a východným byzantským, kresťanstvom.

Napriek všetkému zdaniu nešlo o rozdiely v doktríne, ale o prestíž, nafúknutú v Konštantínopole do gigantických rozmerov. Diplomata Fotius spravoval od roku 866 potichu, nestaval sa na obdiv, ale jeho traktát popierajúci primát pápeža *Proti tým, ktorí tvrdia, že Rím je hlavné sídlo* a traktát *O Duchovi Svätom*, útočiaci na latinské chápanie *filioque*, pripravovali pôdu pre nastávajúcu schizmu v roku 1054.

¹ Barón Taube venuje pozornosť absurdnému posunutiu datovania vzniku ruského kanonického práva na neskoršiu dobu, než je desiata až jedenáste storočie, čo je pri pravoslávnej propagande, ktorá hovorí o pretrhnutí všetkých kontaktov s „prehnitým Západom“, zábavné.

² Neskorší nórsky kráľ v rokoch 995 – 1000. Škandinávске ságy informujú o srdečných vzťahoch medzi sv. Vladimírom a Olafom a prinášajú správy o obrátení Vladimíra práve skrz zmieneného Normana.

³ Stal sa ním pápežom vyslaný učený Bulhar Alexij, ktorý však z dôvodov gréckych intríg musel opustiť Kyjev.

pokračovanie v II. časti

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/roztrhnute-srdce-rusi-kyjevska-rus-medzi-katolicizmom-a-ortodoxiou/>